

ROJSTVO SLOVENSKEGA NARODA

□ tri faze slovenskega narodnega preporoda: čas avstrijskega razsvetljenega absolutizma (pomembna sta Linhart in Vodnik), obdobje Ilirskih provinc in predmarčna doba

- **RAZSVETLJENSTVO, NARODNI PREROD** se začne razvijati v času avstrijskega prosvetljenega absolutizma

- Marija Terezija (sama vlada od leta 1740 do 1765, nato do leta 1780 skupaj s sinom Jožefom II.) je v svoje avstrijske, torej tudi slovenske dežele uvedla številne reforme:

- postavljati je začela novo uradniško državno upravo z deželnimi vladami in okrožji
- odpravljala je carinske meje med deželami in jih s tem gospodarsko povezovala v državno celoto
- izboljševanje prometnih povezav (začne se razvijati strateška povezava Dunaj-Trst) □ s tem se tudi bolj povezujejo prebivalci slovenskih dežel, raste zavest o razširjenosti in enotnosti slovenskega etničnega ozemlja
- pospešil se je razvoj manufaktur
- ustanavljajo se kmetijske družbe, ki skrbijo za razvoj naprednejšega kmetijstva z vpeljevanjem novih kultur (krompir, koruza, detelja) – to je osnova za povečanje števila prebivalstva
- z državno zakonodajo je poskušala urejati in izboljševati socialni položaj podložnikov s prevedbo sicer še podložnih kmetij v dedno posest
- leta 1774 je z odlokom uvedla osnovno šolo **trivialko**, ki bi prebivalstvo naučila brati, pisati in računati, in sicer v jeziku, ki ga je ljudstvo razumelo □ tako je nastala slovenska osnovna šola, ki je postala eden najvažnejših temeljev slovenskega narodnega preporoda

- Jožef II., ki sam vlada do leta 1790, leta 1782 izda *nevoljniški patent*, ki je dal kmetom osebno svobodo (kmet ima možnost socialnega premika, lahko postane meščan) □ s tem je bila Slovincem odprta pot za postopno oblikovanje slovenskega meščanstva, ki je postalo edini nosilec slovenskega narodnega gibanja

- izjemno pomembna v tem času je tudi odločitev peščice slovenskih razumnikov, da začno s kulturno akcijo, ki naj slovenskemu jeziku pripomore do takšne kulturne veljave, kot ga imata nemški in italijanski

- l. 1768 duhovnik Marko Pohlin izda Kranjsko gramatiko
- leta 1784 Jurij Japelj objavi nov prevod biblije v slovenščino
- deluje tudi meščanski preporodni krožek, ki se je zbiral okoli barona Žiga Zoisa, ki je spodbujal k narodnoprepodnemu kulturnemu delu
- ❖ Linhart: prva znanstvena zgodovina Slovencev, v kateri ugotovi obseg in enotnost slovenskega naroda; zavrnil je trditve, da Slovenci nimamo zgodovine + napisal prvi slovenski drami Županova Micka (1789) in Ta veseli dan ali Matiček se ženi (1790)
- ❖ tudi Vodnik je k razvoju slovenske literature in narodne zavesti veliko pripomogel s svojimi pesmimi in ustanovitvijo prvega slovenskega časnika Lublanske novice 1797

- **ILIRSKÉ PROVINCE**

- na prelomu 18. v 19. stoletje so tudi slovenske dežele občutile napoleonske vojne

- prvič Napoleon pride v slovenske dežele leta 1797, ko zasleduje umikajočo se avstrijsko armado iz Slovenije □ za Slovence (Kranjce) izda poziv za nevtralnost v boju francoske republike z Angleži in dunajsko vlado, pri tem jim obljubi spoštovanje njihove vere, navad in lastnine

- drugič pa so Francozi zasedli skoraj vse slovensko ozemlje leta 1805, po zmagi nad Avstrijo in Rusijo v bitki pri Slavkovu – z mirom v Bratislavi decembra 1805 so od Avstrije odtrgali vse beneške dežele, tudi Istro
- po tretji zmagi nad Avstrijo pri Wagramu leta 1809 je Napoleon Avstrijo odrezal od Jadranskega morja – iz nekaterih slovenskih in hrvaških pokrajin je napravil **Ilirske province** (1809-1813) s sedežem v Ljubljani, ki so bile preko Italije povezane s francoskim cesarstvom
  - dve tretjini slovenskega ozemlja (zahodna Koroška, Kranjska, Goriška, Trst, Istra) + Hrvaška južno od Save in Dalmacija
  - Francozi niso uvedli francoske ustave, ampak le francosko uradniško upravo do najnižjih instanc in Napoleonov civilni zakonik Code civil – s tem so fevdalnemu gospostvu vzeli javnopravne pravice, popolno ukinitvev podložništva pa jim ni uspelo izvesti
  - negativna stran štiriletne francoske oblasti: socialni položaj slovenskega kmečkega ljudstva se ni izboljšal, veliki vojni davki, gospodarsko trpljenje zaradi celinske blokade
  - pozitivna stran: narodnokulturni razvoj □ slovenščina v javni rabi pridobi na pomenu, zelo dober položaj slovenske šole; *Vodnik* naredi načrt za organizacijo šolstva, kjer postavi načelo, naj se mladim Ilircem omogoči izobraževanje v materinščini, hkrati pa naj se uče tudi francoščine in italijanščine + Napoleonu napiše odo Ilirija oživiljena + v letih francoske vlade napiše skoraj vse učbenike za slovensko osnovno šolo, kar je bilo velikega pomena tudi za poznejši čas
- po Napoleonovem porazu pri Leipzigu oktobra 1813 so Francozi zapustili Ilirske province, vrnila se je avstrijska oblast, ki je ponovno vzpostavila stari fevdalni in politični sistem

• **PREDMARČNA DOBA**

- Metternichov absolutizem je nasprotoval vsakemu narodnopolitičnemu gibanju narodov v avstrijski monarhiji, tako tudi Slovenci v tej dobi niso mogli razviti narodno-političnega gibanja in programa, ki ga je rodila šele marčna revolucija
- razvili pa so svoj jezik in kulturno dejavnost, tako konservativni (Slomšek, Kopitar, Koseski, Bleiweis) kot liberalni Slovenci (Prešeren, Smole)
  - Slomšek je napisal nekaj knjig za slovenske šolarje in preproste pesmi, ki so ponarodele
  - Bleiweis je izdajal prvi slovenski časopis po letu 1797 Kmetijske in rokodelske novice
- še pomembnejši za narodni razvoj pa je *liberalni Prešernov krog*, ki je rešil nekaj temeljnih dilem tedanjega slovenskega narodnega razvoja
  - sredi tridesetih let je obranil enotnost slovenskega jezika (in s tem narodov temelj) zoper poskuse vzpostaviti kot knjižni standard razne pokrajinske dialekte
  - obračun s tistimi malodušnimi Slovenci, ki so predlagali zlitje slovenskega jezika s hrvaškim in tako utopitev slovenskega naroda v hrvaškem (= ilirizem)
  - s svojo vrhunsko umetniško ustvarjalnostjo je Prešeren dvignil slovenski jezik in slovensko kulturo do takšne višine, da sta omogočala izražanje najvišjega umetniškega in znanstvenega ustvarjanja, kar je bil pogoj za pritegnitev meščanstva (= elite, ki je v 19. stoletju ponesla slovensko narodno gibanje) v slovenski jezikoslovno kulturni krog
- kljub deficitu na politični ravni pa so se v predmarčni dobi v družbi na Slovenskem že kazali prvi zelo vidni *pojavi modernizacije*: število meščanstva je raslo, zgrajenih je bilo že nekaj modernih strojnih tovarn, graditev južne železnice od Dunaja do Trst